

EĞİTİME

GİRİŞ

Cavit Binbaşıoğlu

EĞİTİMDE : KAVRAMLAR, İLKELER, YÖNTEMLER,
KURAMLAR VE GELİŞMELER

Binbaşıoğlu
Yayınevi

Önsöz

«Eğitime Giriş», öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlarda okutulan «meslek dersleri»nin ilkidir. Bu dersle, öğretmen adayı, eğitim konu ve sorunları ile ilk kez karşılaşmaktadır. Diğer meslek dersleri ise, «Eğitim Psikolojisi», «Eğitim Sosyolojisi», «Genel Öğretim Yöntemleri», «Eğitim Yönetimi», «Rehberlik» ve «Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme»dir. Bu dersler, öğretmen adayları için, zorunlu dersler arasında yer almıştır.

«Eğitime Giriş» dersi, adından da anlaşılacağı üzere, eğitimle ilgili söz konusu derslere «giriş» niteliğinde bir derstir. Bu nedenle, söz konusu derslerde geçen temel kavram ve ilkeler ile temel yöntem ve kuramlar, «Eğitime Giriş» dersinin de konularını oluşturur. Bu ders gereği gibi kavrandıktan sonra, diğerlerine geçiş kolay olacaktır. Ayrıca, her öğretmen adayı, yukarıda sözü geçen zorunlu ve seçmeli derslerin hepsini okumak imkânına sahip olmadığına göre, bu ders, «Eğitim» ile ilişkili alanların bir «bütün» olarak görülmesine ve kavranmasına da yardım edecektir.

Bu düşüncelerden hareketle, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı iken öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlarda okutulan «Eğitime Giriş» dersinin amaçlarına ve programına uygun olarak, eğitim konu ve sorunlarına yer verdim. Bu okul ve kuruluşlar, 1981 yılında çıkan 2547 sayılı «Yüksek Öğretim Kanunu» ile üniversitelere bağlandıktan sonra da, aynı programın uygulanması bu okullarda sürdürülmüştür. Vaktiyle bu okul ve kuruluşlarda okutulup da «Eğitime Giriş» dersi programında yer almayan bazı temel eğitim ilkeleri, programda bir eksiklik olarak kalmıştır. Bu eksikliği, bunlara birkaç ilke daha ekleyerek, «Temel Eğitim İlkeleri» adıyla bir ünite haline getirdim ve bunu, kitaba ekledim: (4. ünite) Esasen bu eksiklik, bu okul ve kuruluşlar üniversitelere bağlanmadan önce de görülmüş ve program taslağı, hazırlık komisyonunda kabul edilmişti. Bu taslak resmîleşmeden, sözü geçen okullar üniversitelere bağlanmıştı. Ondan sonra, bu program üzerinde çalışma olmadı. Bu üniteye yer alan ilkeler şunlardır: «Bütünlük», «Hayatilik», «Çocuğa Görelik», «Ayanilik», «Toplumsallık», «Bireysellik», «Otorite ve Özgürlük», «Etkinlik» ve «Rehberlik». Eğitim ve öğretimin hemen her alanı ile ilgili bulunan bu ilkelerin, topluca, bir ünite olarak «Eğitime Giriş» dersinde yer alması, kanımca, dersin niteliğine çok uygundur. Bu ilkeler bu derste yer almazsa, öğretmen adayı, bir anlamda, çağdaş eğitim görüşlerinden yoksun kalır. Bunların, diğer derslere dağıtılması ya da o derslerde öğretilebileceği düşünülebilirse de, buna engel yoktur. Bu takdirde, buradaki etkiyi yapıp yapmayacağı da kuşkuludur.

Her bir üniteye, gerekli temel kavramlar, ilkeler, yöntemler ve varsa, kuramlar ve gelişmeler; açık seçik, somut bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, yer yer, şekillerden ve örneklerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte, her konuda çok fazla ayrıntıya gidilmemiş, konuları kısa ve öz olarak açıklama ve öğrencileri sürekli güdüleme (motive etme) yöntemi tercih edilmiştir. Sonunda da, öğrencilerde bir «iş yapma» ya da bir «sorun çözme» gücü yaratılmaya çalışılmıştır.

Kitabın yazılışında da bundan önceki ders kitaplarımda izlediğim sıra ve yöntem uydum. Önce **Amaç**, sonra **Çalışma ve Araştırma Soruları**, daha sonra **Açıklamalar** ve en sonra da **Tartışma Soruları ve Sorunlar** yer aldı. Bunların hepsi, birbiri ile ilişkilidir ve birbirlerini tamamlamaktadır.

Bu vesile ile, burada izlediğim yöntemin psikolojik temelini bir kez daha açıklamak isterim:

Kitap, her şeyden önce, eğitimde, «öğrencinin kendi kendine etkinliği» ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır. Öğrenci, her bir üniteyi, önce kendi mevcut yaşantıları ile «Açıklamalar» kısmını okuyarak elde edeceği yeni yaşantılarla öğrenecektir. [Daha ileri bir çalışma yapmak istenirse ve mümkünse, dipnotlarda ve kaynakça da yer alan kitaplara da başvurularak öğretim sürdürülebilir.] Her bir üniteye yer alan **Amaç**, **Tartışma ve Araştırma Soruları**, **Açıklamalar** ve **Tartışma Soruları ve Sorunlar**, bu sırada ona yardım edecektir.

Amaç, öğrenciye, üniteyi tanıtıcı ve onu öğretime güdüleyici (motive edici) bir nitelik taşımaktadır. Bugün öğrenme psikolojisinin bulduğu en önemli ilkelerden biri, öğrenmenin, bir amaçın, daha önemlisi de bir güdünün etkisi altında gerçekleştiğidir. Bunlar olmadan «öğrenme» olmaz. **Amaç**, bir konuyu öğrencinin «niçin» öğreneceğinin cevabıdır. **Güdü** (motive), ihtiyaç yaratmanın bir aracıdır; bir bakıma, kişide bir «öğrenme açlığı», bir «dengesizlik hali» oluşturur. Kişi, bu dengeyi sağlayabilmek için harekete geçer. Böylece, kişide öğrenme etkinliği başlar.

Çalışma ve Araştırma Soruları, öğrenciye, bir şeyi öğretici, rehberlik edici, hattâ bir bakıma ödül verici -psikoloji diliyle «pekiştirici»- bir nitelikte sorulmuştur. Bunun için, kimi zaman, bir ilke doğrudan doğruya verilmekte ve öğrenci, bunun üzerinde düşündürülmektedir. Kimi zaman da doğru cevabı buldurucu ya da ima edici bir anlatım biçimi kullanılmıştır. Bu sorular, ayrıca, öğrenme konusunu çözümlenekte konunun öğrenilmesiyle ilgili bir sıra ya da plân da sunmaktadır. Çözömlenen konunun her bir ögesi ile ilgili olarak, öğrenciye önce eski bilgi ya da yaşantıları hatırlatılmakta, sorulan soru ile bunlar arasında bir bağ kurması istenmektedir. Kısaca, buradaki sorularla öğrenci, bir «sorun» (problem) durumu ile karşılaşmakta, karşılaştığı soruna göre, mevcut bilgi ve yaşantılarına, -kitapta «Açıklamalar» bölümünde yer alan bilgilerden elde edeceği yeni yaşantıları da ekleyerek- yeni çözümleme, birleşim yargılama ve genellemelerle (düşünme ile) «doğru» cevabı, kendi kendine bulacak ve davranışını değiştirerek, öğrenmeyi gerçekleştirecektir. Bu sırada öğrenci, kendi zihinsel etkinliği ile, yeni kavramlara ve ilkelere ulaşacaktır. Sınıfta etkin bir öğretim yapmak isteyen bir öğretmenin öğrenciye yapacağı etki de bundan farklı değildir. Bu böyle olunca, burada yer alan plân, bir anlamda, ya öğretmenin plânı olacak ya da onun plânının oluşmasına yardım edecektir.

Bu soruların cevaplandırılmasında ve etkili öğretimin yapılmasında öğretmen, sınıfta, daha fazla imkânlarla sahiptir. **Tartışma** sırasında bir öğrenci «doğru» cevaba yaklaştıkça, öğretmen, bunu, arada sırada, çeşitli söz ve davranışları ile öğrencilere ima eder: böylece onlara, bir tür «ödül» verir. **Tartışma**, ona göre yönelir. Bu ödül, doğru tepkilerin pekiştirilmesini sağlar. Öğretmenin öğretmenlik sanatı ile ilgili olan bu durumu, burada, ben, soruları soruş tek-

niği içinde de kısmen gerçekleştirmeye çalıştım. Soruyu sorduktan ve doğru olabilecek cevabı ima ettikten sonra, «Öyle ise, bu nasıl sağlanabilir?» tarzında yeni bir soru sordum. Bu da öğrencide bir tür «ödül» etkisi yapar. Böyle bir sonuca, çalışmalarını sırasında, öğrenci, kendi kendine de varabilir. Öğrenci, «başardığının» ya da «doğru cevabı bulduğunun» bilincine vardıkça, öğrenme hevesi artar ve bu suretle, konuya karşı kendi kendine yeniden güdülenmiş olur. Öğrencinin herhangi bir dersi sevmesi ve o alanda ilerlemek istemesi de, uygun bir ortamda bilinçli ya da bilinçsiz olarak, böyle bir öğretim tekniğinin uygulanması sonucudur.

Hepimizin öğrenim hayatında, belli bir alana yönelmemizi sağlayan böyle yaşantılarımız olmuştur.

Açıklamalar, kitabın metin kısmıdır. Çalışma ve Araştırma Soruları'nı cevaplamak durumunda olan öğrencinin kendi kişisel yaşantıları, soruları cevaplamaya yetmediği zaman, burayı okur. Bu sırada, kitabın bu kısmı, «belli bir amaçla» okunmuş olur. Bu sırada öğrenci, buradan yeni bilgi ve yaşantılar edinir. Bu suretle -yukarıda belirttiğimiz- çözümlenme, bireşim, yargılama ve genelleme yapma gibi zihin süreçleri için gereçler (malzemeler) bulur. Öğrenme de bunların yardımı ile gerçekleşir.

Kitabımızın 6. ünitesi olan «Eğitimin Psikolojik Temelleri»nde açıklanan davranışçı ve bilişsel öğrenme kuramlarının ortak öğe ve özelliklerini taşıyan böyle bir öğretim, daha etkili, ya da daha kalıcı bir öğrenmeye yol açar. Bu işi yaparken öğrenci, kitabı, bir roman okur gibi okumamalı, «not alma, özet çıkarma, bilgileri formüle etme ve yorumlama» gibi ciddi işlere özgü bir davranış içine girmelidir.

Böyle bir davranış, eğitimde teşvik edilmesi gereken bir davranıştır. En çok eleştirilen ezberlemeye yönelik davranışlara, hele eğitim kurumlarında hiç yer verilmemelidir.

Tartışma Soruları ve Sorunlar, öğretimin denetlenmesine ve öğrencinin ünite ile ilgili sorunların çözümü ile ilgili bir görüş, anlayış ve hatta basit de olsa, pratik kazanmasına yöneliktir. Dersini gereği gibi öğrenen bir öğrenci, onunla ilgili soruları cevaplayabilmeli ve sorunları çözebilmelidir. Bunun için, daha ilk üniteye, bir sorun'un gerçeklere dayalı, yani bilimsel olarak nasıl ele alınabileceğinin örneğini sunmuş bulunuyoruz. Bu amaçla, her ünitenin sonunda, pekiştirici nitelik taşıyan tartışma sorularının yanı sıra «sorunlar» da konmuştur. Bunlara, kuşkusuz, çevresel özellik taşıyan yenileri de eklenebilir. Sorunların çevre ile ilgili olması, çok daha önemlidir; kişiyi, çevre sorunlarına karşı bilinçli ve duyarlı kılar. Ona, çevredeki eğitim sorunlarını çözme gücü kazandırır.

«Giriş» niteliğindeki bir dersin konularında öğrenciye gerçek bir pratik yaptırmak imkânı yoktur; fakat, öğrenci, bununla ilgili görüş ve anlayışı kazanabilir. Zaten, böyle kuramsal bir nitelik taşıyan dersten istenen de budur.

Değerli meslektaşlarıma ilgisine sunar, çalışmalarında başarılar dilerim.

Ankara, 26.9.1988
Cavit BİNBAŞIOĞLU

İçindekiler

1 — Eğitimin Niteliği, Alanı ve Yöntemleri	1 - 26
İnsanın Eğitim İhtiyacı ve Hakkı	1 - 2
«Eğitim» Terimi	2 - 2
«Eğitim» Bilim ve Sanatı	2 - 3
Kültür ve Eğitim	3 - 5
Eğitim Çevreleri	5 - 6
Eğitimin Tanımı	6 - 10
Eğitimin Nitelikleri	7 - 8
Öğrenme ve Öğretim Süreçleri	8 - 10
Eğitimin Bir Geliştirme Süreci oluşu	10 - 11
Eğitimin Sınırlı Oluşu ya da Eğitimin Gücü	11 - 14
Eğitimde Yararlanılan Bilim Dalları	14 - 16
Eğitim Bilimler Alanı	16 - 17
Eğitimde Araştırma Yöntemleri	17 - 26
Gözlem	18 - 19
Deney	19 - 20
Sorun Çözme	20 - 22
Anket	23 - 24
İstatistik	24 - 26
2 — Eğitimin Tarihsel Gelişimi	27 - 44
Eğitim Olgusunun Başlangıcı	27 - 28
Eğitim Biliminin Başlangıcı	28 - 30
Eğitim Biliminin Gelişmeye Başlaması	30 - 31
Orta Çağda Eğitim	31 - 33
Rönesansta Eğitim	31 - 33
Yeni Çağda Eğitim	33 - 36
XX. Yüzyılda Eğitim	36 - 39
Doğu'da Biz'de Eğitim	39 - 40
Atatürk'te Eğitim Görüşü	40 - 42
Sonuç	43 - 43
Tartışma Soruları ve Sorunlar	44 - 44
3 — Eğitimin Felsefi Temelleri	44 - 57
Felsefe ve Eğitim Arasındaki İlişkiler -	
Eğitim Felsefesinin Doğuşu	45 - 48
Eğitim Felsefesi	48 - 50
Eğitim Felsefesinin İşlevleri	50 - 50
Başlıca Felsefe Akımları	51 - 52
Başlıca Eğitim Felsefeleri ve Bunların Eğitimin	
Çeşitli Boyutları Üzerine Etkileri	52 - 57
Daimicilik (Prennializm)	52 - 53
Esasıcılık (Essentializm)	53 - 54
İlerlemecilik (Progressivizm)	54 - 56
Yeniden kurmacılık (Reconstructionalizm)	56 - 57
Tartışma Soruları ve Sorunlar	57 - 57

4 — Eğitimde Genel İlkeler	58 - 77
«Bütünlük» İlkesi	58 - 60
«Çocuğa Görelik» İlkesi	61 - 62
Hayatilik İlkesi	62 - 64
Ayanilik İlkesi	64 - 66
Otorite ve Özgürlük	66 - 68
Rehberlik İlkesi	68 - 70
Etkinlik (İş) İlkesi	70 - 73
Toplumsallık İlkesi	73 - 75
Bireysellik İlkesi	75 - 77
Tartışma Soruları ve Sorunlar	77 - 77
5 — Eğitimin Toplumsal Temelleri	78 - 91
Genel Olarak Toplumsal Kavramlar,	
Kurumlar ve Eğitim	78 - 81
Toplumsal değerler	78 - 79
Kültür	79 - 79
Toplumsal denetim	79 - 80
Toplumsal devingenlik	30 - 80
Toplumsal değişme	30 - 80
Toplumsal kurumlar ve toplumsal değişmenin bazı nitelikleri	81 - 81
Eğitimin Toplum Üzerindeki Etkileri	81 - 83
Siyasal İşlevi	82 - 82
Toplumsal İşlevi	82 - 82
Bireyi geliştirme ve mesleğe yöneltme işlevi	82 - 82
Ekonomik işlevi	83 - 83
Toplumun Eğitim Üzerine Etkileri	83 - 88
Okulun ödevi	83 - 84
Ders dışı etkinlikler	84 - 85
Öğretim programları	85 - 85
Aile ve Eğitim etkenleri	85 - 87
Ailenin statüsü	87 - 87
Nüfus ve yerleşim durumunun eğitime etkileri	87 - 88
Okul - Toplum İlişkileri	88 - 90
Tartışma Soruları ve Sorunlar	90 - 91
6 — Eğitimin Psikolojik Temelleri	92 - 131
Psikoloji Alanındaki Gelişmeler ve Eğitim	92 - 95
Çocuğun ve gencin gelişimi ve eğitimi	93 - 94
Büyüme, gelişme ve olgunlaşma	94 - 95
Öğrenme, gelişim ve hazır bulunuşluk	95 - 95
Başlıca Büyüme ve Gelişme İlkeleri	96 - 98
Gelişim Dönemleri ve Gelişim Ödevleri	98 - 100
Kişiyi Davranışa Yönelten Güdüler	100 - 101
Gelişimle İlgili Bazı Kuramlar	101 - 104
Piaget'nin zihinsel gelişim kuramı	101 - 104
Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinin Psikolojik Temelleri	104 - 122

1. Davranışçılık akımına göre öğrenme	104 - 109
2. Bilisel (Kavrayış) Kuramları	109 - 112
3. Model alma (taklit) yoluyla öğrenme	112 - 114
Öğrenme kuramlarının ortak yönleri	114 - 116
Buluş ve Sunuş (Açıklama) Yoluyla Öğretim	116 - 119
Öğretim Süreci	120 - 122
Kişilik ve Kişilik Gelişimi Kuramları	122 - 126
E. Erikson'un kişilik kuramı	122 - 124
Diğer Kişilik Kuramları	124 - 126
Bilinçaltı etkenlere yer veren kuramlar	125 - 126
Çevresel etkenlere yer veren kuramlar	126 - 126
Kişilik Gelişmesi ve Kişilik Gelişmesinde	
Aile ve Okula Düşen Sorumluluk	127 - 129
Tartışma Soruları ve Sorunlar	130 - 131
7 — Eğitimin Ekonomik Temelleri	132 - 149
Ekonomik Gelişmede Eğitimin Rolü	132 - 134
Eğitimin Etkililiği	134 - 136
Eğitimin Temel İşlevleri	136 - 137
Eğitimin Etkinliklerinin Planlanması	137 - 142
Türkiye'nin Eğitim Sorunlarından Bazıları	142 - 143
İnsangücü Plânlaması	143 - 144
Eğitim Sistemi ile Ekonomik Kalkınma	
Arasındaki İlişkiler	144 - 146
Okullaşma Oranı ve Türk Eğitim Sistemi	146 - 149
Tartışma Soruları ve Sorunlar	149 - 149
8 — Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi	150 - 167
Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk	
Eğitim Sisteminin Gelişmesi	151 - 157
Cumhuriyet Döneminde Millî Eğitim Sistemimiz	157 - 167
Eğitim sisteminin genel yapısı	158 - 158
Okul öncesi eğitim kurumları	158 - 159
İlköğretim kurumları	159 - 161
Ortaöğretim kurumları	161 - 162
Meslekî ve teknik okullar	162 - 164
Yüksek öğretim kurumları	164 - 167
Çeviri ve yayım etkinlikleri	167 - 167
Tartışma Soruları ve Sorunlar	167 - 167
9 — Eğitimle İlgili Hizmet Alanları	168 - 179
Öğretmenlik	168 - 171
Yöneticilik	171 - 172
Müfettişlik	172 - 173
Eğitim Uzmanlığı	173 - 174
Diğer Hizmet Alanları	174 - 178
Özel eğitim alanı	174 - 175
Halk eğitimi (yaygın eğitim)	175 - 176
Rehberlik	176 - 178
Tartışma Soruları ve Sorunlar	179 - 179